

Læreplanen for:

Rudolf Steiner børnehaven

Nøkken

Udgivet af:

Rudolf Steiner børnehaven Nøkken
Støvnæs alle 41
2400 Kbh. NV

Tekst og layout:

Personalet og bestyrelsen i Nøkken.
Foto er gengivet med forældrenes tilladelse.

Praktisk info

Normering, børn

Store Nøkken: 18 børn (3 — 6 år)

Lille Nøkken: 8 børn (1 — 2 år)

Normering, personale

Store Nøkken: 3 pædagoger

Lille Nøkken: 2 pædagoger

Daglig leder

Susan Ljungbeck Strandfelt

Bestyrelse

5 forældrerepræsentanter

1 leder

1 medarbejderrepræsentant

1 antroposofisk medlem

Åbningstider

07.30 – 14.45

Personalemøde hver torsdag kl. 14.30 – 16.30

Adresse

Støvnæs Allé 41

2400 København NV

Hjemmeside

www.boernehavennoekken.dk

Kontakt

nokken.dk@gmail.com

tlf. 3880 2772

De ældste i lille Nøkken leger sangleg

Litteratur om Nøkken

"Nøkken – en have for børn"
Bog af Helle Heckmann

"Nøkken – a garden for kids"
Festskrift, september 2003

"Barndommens baghave"
Bog og DVD af Helle Heckmann

"De små"
DVD af Helle Heckmann

"Barn, du er vores ansvar"
Bog og DVD af Helle Heckmann

"I haven er leg læring"
Bog og DVD af Helle Heckmann

"De fem gyldne nøgler"
Bog af Helle Heckmann

"Under the trees"
Bog af Helle Heckmann m.fl.

"Omsorgsfuld pasning af barnet under tre år"
Bog af Helle Heckmann

"Barnets sangperler"
Artikel af Helle Heckmann om fødselsdagseventyr

Pædagogisk grundlag

Nøkkens pædagogiske grundlag stammer fra antroposofien, som er den betegnelse, Rudolf Steiner gav sin livsfilosofi, herunder sine pædagogiske impulser. Antroposofi kan oversættes til "menneskevisdom" eller "visdom om mennesket". Det overordnede mål for Nøkken er at skabe et miljø, hvor det enkelte barn får mulighed for at udvikle de egenskaber, som det udfra sit indre væsen skal bruge for at finde sin vej i livet.

I den antroposofiske livsanskuelse er mennesket både et legemligt, et sjæleligt og et åndeligt væsen, hvis bestanddele hver især må næres og udvikles livet igennem. Det pædagogiske arbejde i Nøkken tager således udgangspunkt i barnets legemlige, sjælelige og åndelige udfoldelse med den betoning, at barnets første syv leveår hovedsageligt er koncentreret om dets fysiske udvikling. Dette betyder, at kroppens udvikling, motorik og bevægelse er omdrejningspunkter for mange af aktiviteterne i Nøkken.

I steinerpædagogikken opfattes førskolebarnet som et viljesvæsen, forstået på den måde at barnet i alle situationer handler først, dernæst føler og til sidst tænker over, hvad der skete. Dette skyldes, at de såkaldte eksekutive funktioner i frontallapperne i hjernen er under udvikling sig i denne alder. For voksne forløber denne proces modsat; vi tænker og overvejer, så mærker vi efter, og til sidst handler vi.

For at imødekomme barnet som viljesvæsen, arbejdes der ud fra følgende pædagogiske forståelse:

Barnet udvikler sig og lærer gennem medmenneskelig omgang og efterligning, hvorfor der skabes sociale forhold og igangsættes aktiviteter, som er meningsfulde og efterligningsværdige for barnet. Dette betyder blandt andet, at kommunikationen med børnene skal være positiv, venlig og respektfuld, ligesom personalet gennem praktiske gøremål, håndværk og historiefortælling giver næring til børnenes udfoldelse.

Det lille barn lever i sine sanser. Sensoriske indtryk og oplevelser danner grundlag for hele barnets udvikling, herunder dets relation til sin omverden og forståelsen af sig selv. Sansorganisationen stimuleres med et opmærksomt hensyn til barnets legemlige, sjælelige og åndelige udvikling. I Nøkken arbejdes først og fremmest med sanserne gennem naturen, hvor de fire elementer jord, vand, luft og ild danner grundlag for utallige oplevelser året rundt. Herudover omgives barnet kun med naturægte materialer og får biodynamisk og/eller økologisk, vegetarisk kost mv.

Rytmen — herunder gentagelse og overskuelighed — er helt central for planlægningen af dagen, ugen og året. Nøkken har således en fast daglig rytme, en fast ugentlig rytme samt en fast årsrytme, der så vidt muligt nøje overholdes. Her tages hensyn til både inden- og udendørs gøremål, årstiderne, vekslen mellem fri leg og voksenstyret aktivitet mv. Dette betyder blandt andet, at Nøkken har faste afleverings- og afhentningsintervaller, så børnene kan følge hinanden dagen igennem.

Sammenslutningen af Rudolf Steiner Dagtilbud har endvidere udarbejdet et pædagogisk fællesgrundlag, som kan læses på Nøkkens hjemmeside under "praktisk information" → "lovpligtigt".

Læreplanens fokusområder er:

- Alsidig personlig udvikling
- Social udvikling
- Kommunikation og sprog
- Krop, sanser og bevægelse
- Natur, udeliv og science
- Kultur, æstetik og fællesskab

Læreplanen udgør rammen for det pædagogiske læringsmiljø: trivsel, læring, udvikling og dannelse.

“Al opdragelse er selvopdragelse. Vi er, som forældre og pædagoger, (opdragere og lærere) egentlig kun omgivelser for barnet, der opdrager sig selv. Vores opgave er at skabe de gunstige omgivelser, for at barnet kan opdrage sig selv således, gennem os, som det gennem sin inderste skæbne må opdrage sig selv.”

Pinsetur i Dyrehaven

Alsidig personlig udvikling

Målsætning:

- At barnet udvikler sig som et harmonisk, alsidigt og selvstændigt menneske, der kan tage initiativer
- At hvert enkelt barn føler sig set, hørt og forstået og opfatter sig som en vigtig del af Nøkkens daglige liv
- At barnet bliver skolemodent

At skabe et ressourcestærkt, harmonisk og selvstændigt menneske forudsætter en hensyntagen til de særlige behov og tendenser, som karakteriserer barndommen. Det lille barn lever, som var det nærmest ét med sine omgivelser. Dette betyder, at omverdenens bevægelser, handlemåder og stemninger bliver en del af barnets udvikling, hvorfor disse omhyggeligt bør modsvare barnets behov.

For det helt lille barn er en tryk tilknytning til en nærværende omsorgsperson essentiel for at udvikle de forbindelser i hjernen (synapser), som danner fysisk grundlag for personligheden senere i livet. Den gode tilknytning øger tilliden til omverdenen, som yderligere forstærker barnets engagement, livsduelighed, gåpåmod og indlæringsevne. I Nøkken etablerer vi nye familiers tillid med et indledende hjemmebesøg, hvor barnets livshistorie, sygdomshistorik og forholdene i hjemmet drøftes. Således har personalet allerede fra starten en god fornemmelse af barnet og dets særlige historie. Efterfølgende holder pædagoger og forældre løbende hinanden ajour med, hvad der sker i barnets liv.

Hvert barn er ved opstart i Nøkken tilknyttet en primær pædagog. Barnet skal således som udgangspunkt kun forholde sig til en enkelt voksen, fra det ankommer, til det bliver hentet. Dette er praktisk muligt, fordi vi som personale i en deltidsinstitution alle møder ind og går samtidigt. Når barnet har den samme omsorgsperson hele dagen igennem, skabes muligheden for en stærk tilknytning til institutionen fra start. Som barnet falder til, er hensigten naturligvis, at alle Nøkkens voksne bliver lige betydningsfulde.

Fortroligheden med hverdagens faste rytme understøtter relationen mellem børn og voksne, da pædagogen ikke kontinuerligt skal tage stilling til, hvad der skal foregå af aktiviteter. Indenfor den tilrettelagte ramme har pædagogen mulighed for at være fuldstændig nærværende med det lille barn. I dette nærvær bliver det muligt at se hvert enkelt barn, lige netop dér hvor det er. Her kan pædagogen bistå den udviklende individualitet optimalt og hele tiden være på forkant og forudse eventuelle konflikter ved at skabe muligheder frem for begrænsninger.

Da Nøkken er en integreret institution, og vi alle tilbringer det meste af dagen samlet, er overgangen fra Lille Nøkken til Store Nøkken relativ nem for barnet. Pædagogerne i Store Nøkken bygger aktivt bro til barnet flere uger før, det fylder tre år og dermed skal rykke op; barnet får eksempelvis lov at deltage i sanglegen med børnehavebørnene og at komme på besøg i Store Nøkken i legestunderne både inden- og udendørs.

Jungletur i mosen

At høre til

Fra tilknytningsforskningen ved vi, at børnene har brug for, at de primære voksne er nærværende, ser dem og glædes med dem, når de udforsker verden. Ikke desto mindre, har de også brug for omsorg, når noget går galt, når tingene ikke vil lykkes, eller følelserne tager over. Derfor er den gode tilknytning en generel afgørende pædagogisk overvejelse og praksis i Nøkken. Vi møder barnet i dets positive følelser, og understøtter den del af barnets oplevelser, der handler om glæden, fornøjelsen og nysgerrigheden, men vi giver også plads til fortvivlelse og frustration, og sætter ord på.

Det lille barn knytter sig an gennem sanserne, og denne basale tilknytning bliver stedsevarende det fundament, som den øvrige udvikling hviler på. Derfor er kropssproget et vigtigt pædagogisk redskab. Mødet med barnet om morgenen, den kærlige velkomst som pædagogernes øjne giver, håndtryk, berøring og stemmens rolige lyd eller stille sang, er alle med til at danne tilknytning. Fysisk omsorg er også en vigtig del af at skabe tilknytning ved eksempelvis at tage barnet på skødet, holde om det, stryge det over hovedet eller give det et kram.

Når det lille barn får følelsesudbrud, er det vigtigt som voksen ikke at afvise barnet eller at give udtryk for, at det er besværligt. Hvis vi gør det, vil barnet lære, at det er nødt til at forsøge at håndtere de negative følelser

selv og undlade at dele dem med sine omsorgspersoner. Fordi barnets strategier for at regulere sine egne følelser og håndtere konflikter endnu ikke er fuldt udviklet, kan det resultere i, at barnet søger tilknytning blandt andre børn i stedet for hos de voksne. Det er således vigtigt som omsorgsperson at pleje et tillidsforhold til barnet og anerkende den følelse, som opstår hos det i øjeblikket. Barnet skal kunne søge trøst og tryghed hos den voksne, men før den frugtbare relation forankrer sig, er det nødvendigt at skabe positive, nærværende samspil med barnet samt tillid til det talte ord. At den voksne efterlever sine løfter, styrker forbilledligheden og således efterligningsværdien.

God tilknytning er blandt andet at styrke barnets oplevelse af at høre til. I fællesskabet er vi alle medbærere af barnets følelsesspektrum. Udover den daglige direkte kontakt med det enkelte barn, arbejder vi blandt andet på samhørighedsfølelsen gennem sangleg, hvor der anvendes forskellige gebærder og rollelege. Her skabes muligheder for at efterligne rollemodellen, at mærke at være betydningsfuld for fællesskabet og at få små succesoplevelser ved at være aktivt deltagende eller ved blot at iagttage.

Leg i stuen

Selvhjulpethed

At barnet gennem iagttagelse og beundring over andres kunnen — større børn og pædagoger — inspireres og motiveres til handling gennem efterligning har et stort udviklingsmæssigt udbytte. Et pædagogisk grundprincip i Nøkken er således, at børnene i vid udstrækning opmuntres til at prøve selv fremfor straks at få hjælp af personalet. Heri gives kærligt rum til, at barnet kan gå små udfordringer igennem og komme viljestærk ud på den anden siden. Vil man eksempelvis klatre i træer, skal man kunne klatre både op og ned selv. Det kan tage år, men glæden for barnet er stor, når det endelig lykkes.

I lille Nøkken tager Barnet selv bleen af, kommer den i skraldespanden inden de sætter sig på potten og har en lille stund med fingerlege, rim og ramser. I garderoben øves og læres dagligt.

Leg

Et afgørende mål for Nøkken er at skabe de ideelle muligheder og rammer for den frie leg. Det er vores overbevisning, at et sundt følelsesliv dannes ved, at barnet får mulighed for at fordøje og bearbejde sine indtryk gennem den frie leg. Derfor undgås en hektisk hverdag med mange planlagte aktiviteter, så alle børn hele året rundt får den fornødne ro til denne fordybelse.

Vi tager frihedsaspektet i legen alvorligt. I Nøkken bliver børnene ikke underholdt eller dirigeret i deres leg, men understøttes i at skabe muligheder i overensstemmelse med deres egne idéer. Her findes enkelt legetøj som træklodser, dukker, borge, biler, snurretoppe, kæpheste, enkelt udklædningstøj o.lign. De fysiske omgivelser og materialer i Nøkken er foranderlige. Alt dette for at børnene selv skal udvikle legen og dens fysiske omgivelser og herved få stimuleret deres kreativitet, opfindsomhed og initiativ.

Der arbejdes også mere bevidst og planlagt med børnenes alsidige færdigheder, blandt andet ved at udvikle deres motorik, sprogfærdigheder og fantasi gennem f.eks. sangleg, eventyr, madlavning, huslige- og håndværksmæssige gøremål.

Eventyrtælling under fri leg

Skolemodenhed

Store Nøkkens børn hjælper til, og indgår aktivt i de daglige gøremål med aldersvarende opgaver og ansvar. Derved kommer det enkelte barn langsomt til en bevidsthed om sig selv og sine omgivelser. Børnene har hver især skiftende opgaver i samarbejde med en voksen, såsom at lave mad, hente brænde, vaske op, rydde op, gøre rent, så og vande blomster, fodre høns mv. Dette giver samtidigt pædagogen mulighed for at møde det enkelte barn med nærvær.

Generationen af kommende skolebørn deltager en uge ad gangen på skift som hjælpere hos de mindste i Lille Nøkken. Her udfører de små opgaver; At give hjemmesko på, binde hagesæk med sløjfe, dele mad ud, fremføre fingerlege, tælle bleer mv.

Sammen med en pædagog dyrkes det jævnaldrende fællesskab to gange ugentligt ved at tage på udflugter med særlige aktiviteter. Koncentration og fordybelse, indordning indenfor rammerne samt modtagelse af kollektive beskeder er væsentlige elementer, som arbejdes med, for at gøre barnet skolemodent. De kommende skolebørn forberedes endvidere fra påsketid på en ceremoniel afslutning på børnehøvedårene med opførelse af et kort dukketeater eller rollespil. Stykket opføres til stor glæde for de mindre børn, forældre og bedsteforældre ved årets sommerfest.

Skulle der være et område, hvor et barn har vedvarende udfordringer, går vi pædagogisk ind og styrker det. Finmotoriske vanskeligheder udbedres ved fingerlege, sprogvanskeligheder afhjælpes ved sang, eventyr, rim og remser, mens sociale kompetencer styrkes gennem sanglege og praktiske gøremål i mindre grupper.

Kuglebane for de store

På slædetur

Social udvikling

Målsætning:

- At barnet udvikler sin egenart og individualitet i en social sammenhæng
- At barnet udvikler respekt og omsorg for andre og sig selv
- At barnet oplever, at verden er god

Ethvert barn i Nøkken bliver betragtet og behandlet som et individ med eget temperament, egen livshistorie, egne behov og egen skæbne. Med dette grundmateriale møder det pædagogerne og de andre børn. I løbet af dagen — herunder ved spisning, sangleg og fri leg — har barnet mulighed for at udvikle en positiv omgang med andre, en hensyntagen, og at finde sig selv i aktiviteterne, byde ind i fællesskabet og/eller sige fra.

De voksne skal trives med hinanden og arbejdet med børnene, det er gennem dette familiære fællesskab vi skaber den trygge base hvor børnene kan trives, lærer at aflæse andres behov og drage omsorg/empati for andre. Børnenes deltagelse i udførelsen af arbejdsopgaver sker ofte i fællesskab med børn, der er ældre/ynge, hvilket skaber forståelse for forskelligheder i formåen og temperament. Vi har alle forskellige ressourcer at byde ind med.

Børnene lærer ved den naturlige efterligning af pædagogernes klare signaler at respektere og udtrykke grænser. Børnene opfordres til at løse mindre konflikter selv og gerne uden indblanding fra de voksne. Når der er behov for voksenstyring, sker det balanceret og afdæmpet.

De voksne bearbejder verdens begivenheder sådan, at de fremstår afbalancerede overfor børnene og deres eventuelle spørgsmål. De voksne skaber en hjemlig, beskyttende atmosfære, og efterstræber at give plads til alle.

Den tætte tilknytning til børnene erfarer vi især ved den gensidige gensynsglæde, som vækkes efter en ferie væk fra hinanden. Samtidig er det vigtigt med pauser, for at hverdagen kan lagres i barnet og de kan få al den en til en kontakt de har brug for; denne kærlighed, tilknytning og primære forældrekontakt er meget værdifuld for, at barnet kan hvile i sig og med det, møde andre.

Folkeeventyrene bruges pædagogisk bevidst til at gå ind og styrke dette møde med verden, troen på sig selv og troen på det gode i verden, da folkeeventyret altid ender godt efter modgang og tilliden styrkes til andre mennesker og verden generelt.

Nøkkens personale anvender løbende skemaer til vurdering af barnets trivsel som supplement til børneiagttagelser — se bilag 1.

Vinterfest

Kommunikation og sprog

Målsætning:

- At barnet kan kommunikere sprogligt med omverdenen og udtrykke sine behov
- At barnet har mulighed for at udvikle sit nonverbale sprog (mimik og kropssprog)
- At barnet lærer at forstå andres følelser, tanker og udtryksformer
- At barnet som seksårig kan udtrykke sig klart på forståeligt dansk, har et tilfredsstillende ordforråd og en nysgerrighed for sproget samt forståelse for tal

Barnets sprog styrkes ved, at de voksne formulerer sig velartikuleret. Ordforrådet er tilpasset et trin over barnets alder, for at udfordre barnet til ny læring, og pædagogerne skaber et rum med ro til at lytte aktivt.

Sproget stimuleres ved de mange sange, og de daglige eventyrfortællinger giver børnene et nuanceret og billedholdigt sprog.

Pædagogerne arbejder bevidst med at begrænse forklaringer og beskeder, og bruger i stedet kroppen som udtryksmiddel, ligesom mimik og kropssprog bruges aktivt som respons på børnenes ageren. Eksempelvis et stort smil og åbne arme, når noget lykkedes (i stedet for ros) og en beslutsom indgriben uden for mange ord, i konflikt håndtering. Her stræber vi efter at skabe muligheder frem for begrænsninger og tale i et billedligt sprog, så barnet ser begrebet af det de gerne må, i stedet for det de ikke må.

Rim, remser og sanglege samt de dagligdags historiefortællinger fylder meget i børnehavens hverdag. Der synges og siges vers i enhver situation - under gåtur, ved putning, på potten, ved spisning, ved fester, ved oprydning, når som helst for at lette en overgang fra det ene til noget andet. Desuden har hver årstid sine særlige sange og vers, som gentages år efter år. Ligeledes indgår det engelske sprog i sange eller remser, først på dansk – så på engelsk. Når vi har besøgende fra verden omkring, inddrages deres sprog også gerne i sanglegen.

Folkeeventyr og remseeventyr fortælles dagligt med gebærder, dukkeføring eller rollespil. Disse er også valgt ud fra årstidens gang og i det den voksne har lært fortællingen udenad, foregår historien som fortælling,

et lille bordspil med dukker der føres eller skuespil hvor børnene inddrages. Her er nærvær, øjenkontakt, mimik og gestik er en stor del af barnets indlevelse i den voksnes gøren og laden.

Sanglege og eventyr bliver gentaget hver dag i en uge eller to, for i gentagelsen finder barnet tryghed, lærer udenad og får styrket hukommelse, livsglæde og livsvilje. I folkeeventyrene sejrer det gode altid over det onde, barnet skaber egne billeder, som aldrig er stærkere end barnet selv kan kapere. Plads til egen fantasi bliver skabt.

Vi har i overensstemmelse med alt dette og med tanken om at barnet er et sansende, nysgerrigt og fantasifuldt væsen, der kæmper for at lære sin krop at kende i de første 7 år, fravalgt al brug af IT/socialt medier og andre elektroniske genstande, for at bevare barnets evne til fri fantasi, for ikke at stagnere i faste mønstre, billeder og stereotype normer.

Børnene har selv bygget en vippe

Krop, sanser og bevægelse

Målsætning:

- At barnets fysiske krop bliver styrket både fin- og grovmotorisk
- At barnet udvikler lyst og mod til fysisk aktivitet
- At barnet møder betingelser, som støtter dets fysiske sundhed

Barnet er et stort sanseorgan, som smager, lugter, lytter, mærker og føler på alt, hvad det kan komme i nærheden af. Derved er vi som voksne med til at give barnet rammen for alle disse muligheder — et sansevæld i trygge omgivelser!

I Nøkken er de motoriske og sanselige aktiviteter fundamentale. Børnene tilbringer fem af dagens timer udendørs i al slags vejr hele året rundt, og den daglige udflugt giver mulighed for at løbe, klatre, trille, gemme sig, balancere og lege i de omgivende naturområder. Efter frokost og eventyrfortælling/middagslur opholder børnene sig i Nøkkens egen have, hvor sandkasse, hulebygning og klatring igen er centrale elementer i legen.

Igennem efterligning af de andre børns leg kommer de mindre aktive børn med i den fysiske leg. De mindre aktive børn bliver ligeledes opmuntret af pædagogerne til at deltage. Det forhold, at børnene tilbringer det meste af dagen ude med naturen som ramme understøtter lyst og behov for at kunne mestre motoriske færdigheder.

Den finmotoriske udvikling varetages gennem fingerlege, snittearbejde, kartning af råuld, maling og tegning, leg i mudder og vandpytter, anvendelse af sav og hammer mv.

Rytmen, roen og den korte institutionsdag giver optimale betingelser for, at børnene ikke overanstrenges. Den lange udendørs opholdstid styrker endvidere barnets immunsystem, og nedsætter såvel smitterisiko som sygdom.

Mad over bål

Natur, udeliv og science

Målsætning:

- At barnet oplever glæde ved at være i naturen i alle årstider og at leve i samklang med natur og ånd
- At barnet har mulighed for at opleve naturen som kundskabsområde
- At barnet har mulighed for at erfare naturen og de fire elementer med alle sanser

Livet består af mirakler så hyppige, at vi kalder dem hverdagsfænomener. Nøkkens børn er ude i naturen hver dag, og lærer at anvende årstidernes forskelligheder som udgangspunkt for deres leg. Alle børn og voksne omgås naturen med respekt, og der er klare regler for, hvad man må og ikke må, herunder at knække raske grene, gøre skade på dyr og insekter mv. Vi værner om naturen, miljøet og dyrelivet.

Aktiviteter i naturen bygges op omkring en begyndelse, et forløb og en afslutning, som giver børnene et indblik i livets gang. Dette gælder eksempelvis køkkenhaven, som dyrkes med kompost, tilsås, plejes og høstes. Grøntsagerne tilberedes og spises, mens vores høns får de gode rester, og det sidste komposteres. At opleve det, vi har sået og vandet, vokse til spire, plante og blomst eller afgrøde er et uvurderligt bidrag til barnets helhedsopfattelse af naturens lovmæssigheder.

Nøkkens regelmæssige aktiviteter, hvor naturen kultiveres — eksempelvis plantefarvning af stof og garn, dekoration af æg ved påsketid, forarbejdning af træ, høst af frugt, dyrehold o.lign. — skaber en forståelse for de ressourcer, som eksisterer, og hvordan disse kan forvandles til brugsgenstande. Børnene får kendskab til egenskaber og benævnelser for de ting, de iagttager i naturen, eksempelvis træer, planter, blomster og dyr. Endelig behandles naturen tematisk i daglige sange og eventyr, og som afslutning på hvert måltid takkes jorden for dens gaver.

Børnene oplever hele året rundt naturens fire grundelementer i forskellige kombinationer:

Vand: Leg i vandpytter, ophold i moseområder, opsamling af regnvand, fremstilling af vandkanaler, blomstervanding og masser af regnvejr.

Ild: Aftenvandring med lanterner, adventsspiral med levende lys, bål i haven, levende lys ved måltidet og brændeovn.

Jord: Leg med mudder og ler, hulebygning, dyrkning af have samt aktiviteter i sandkassen.

Luft: Pinsefest med fugletema, Michaelsfesten hvor vindelementet afprøves på forskellig vis, sommerens brise, vinterens rusken og suset i træerne.

Tumleleg i tæpperne

Kultur, æstetik og fællesskab

Målsætning:

- At barnet får en almen dannelse
- At barnet udvikler en æstetisk sans
- At barnet afprøver sig selv i et bredt spektrum af kulturelle udtryksformer

I steinerpædagogikken hænger kultiveringen af barnets æstetiske sans sammen med at erfare en ægthed hos sine forbilleder. Derfor er pædagogerne i Nøkken uddannet til at være autentiske og nærværende i deres handlinger og kropssprog.

Børn og forældre trykker hånd og hilser på alt personale ved dagens begyndelse og afslutning. Det tilstræbes, at alle taler et kultiveret og venligt sprog til hinanden, og at børnene således tildrager sig høflige omgangsformer. Ved måltiderne lægges der vægt på, at der er ro til at spise, ikke at tale med mad i munden, at vente på tur og at tale en ad gangen, mens resten lytter opmærksomt. Vi tænder levende lys, synger tak til naturen som har skænket os råvarerne, og ved endt måltid takker vi for maden.

Med farvevalget og udtrykket i Nøkken understøttes barnets æstetiske udvikling. Omgivelserne er afdæmpede, rolige og omhyggeligt afstemt de enkelte aktiviteter. Indretningen af hus og have er hjemlig og harmonisk, og der holdes orden og ryddes op i fællesskab. Årstiderne afspejles i den kunstneriske dekoration af vinduer, bordpynt og især i forbindelse med udsmykningen ved årstidsfesterne.

I løbet af året afholdes en række årstidsfester, hvor gamle traditioner som høstgilde, lanternevandring, juleklip og dans om majstang bliver genskabt. En gang om året tager børn, forældre og personale med bus på bondegårdstur. På bondegården deltager alle i at høste korn, trække grøntsager op af jorden og fodre gårdens dyr. Kornet tages med hjem, tærskes og males ved håndkraft i fællesskab — og af melet bages et smagfuldt brød til stor glæde ved den årlige høstfest.

I Nøkkens daglige sanglege henvises ofte til gammelt håndværk og den tidligere danske bondekultur. Der anvendes sange, rim og remser og folkeeventyr fra hele verden. Børnene tegner med trykfølsomme bivoksfarver, maler med akvarelmaling, bager boller, skærer grøntsager til suppen mv.

Nøkken har ingen kønsforskelsbehandling — alle syr, alle saver, alle kan være prinsesse, prins o.lign.

De store laver sandhedsbælter til Sct. Michael

Fødseldage mv.

Fødselsdage i Store Nøkken festligholdes med fejringssange på alle de sprog, som er repræsenteret blandt de forskellige nationaliteter i den aktuelle børnegruppe. Vi fortæller fødselsdagseventyr med små beretninger fra barnets liv, forærer en indpakket gave, og fødselaren får guldkrone og kappe på. Om eftermiddagen spiser vi medbragte, hjemmebagte fødselsdagsboller.

I Lille Nøkken tændes et levende fødselsdagslys ved frokostbordet, og barnet får en gave.

Ligesom fødslen har sin ceremoni, har Nøkken en markering ved død af personer knyttet til børnehaven — eksempelvis bedsteforældre — hvor børnene får mulighed for at udtrykke sig om døden. Vi synger for den afdøde, og tænder et levende vokslys, som vi lader brænde helt ned.

Dagsrytme

07.30	Nøkken åbner, klargøring og madlavning
08.00	Pædagogisk morgenmøde
09.00	Morgensamling med årstidsbestemt morgensang
09.10	Gåtur til faste legesteder
10.15	Sangle
11.00	Garderobe, toiletbesøg og håndvask Frokost og opvask Fri leg, tegning, maling eller bading indendørs i Store Nøkken Eventyrfortælling for Store Nøkkens børn Middagslur for Lille Nøkkens børn
12.45	Toiletbesøg, håndvask, påklædning i garderoben. Fri leg i haven
13.30	Eftermiddagsmad Fri leg i haven Afhentning fra kl. 14.00
14.45	Nøkken lukker

Ugerytme

Mandag	Gåtur til Rundkørslen på Bispebjerg Kirkegård Frokost: Rug-, enkorn-, risgrød med rapsolie og frugtkompot
Tirsdag	Gåtur til Rundkørslen på Bispebjerg Kirkegård Frokost: Byg-/havregrød m. hasselnødder og frugtkompot
Onsdag	Gåtur til Trillebakken på Bispebjerg Kirkegård Frokost: Hirse-quinoagrød med frugtkompot
Torsdag	Gåtur til Trillebakken på Bispebjerg Kirkegård Frokost: Grøntsagspostej på rugbrød
Fredag	Lang gåtur i Utterslev Mose Frokost: Grøntsagssuppe med brød NB: Årstidsfester på fredage adskiller sig fra hverdage

Om eftermiddagen spiser vi rugbrødsmadder, havens frugt eller grøntsager.

Pyntet op til høst

Årsrytme

August	Bondegårdsudflugt (forældredeltagelse) Høstfest
September	Høstmarked Sankt Michaelsfest
Oktober	Arbejdslørdag med forældre og børn
November	Lanternefest (forældredeltagelse)
December	Adventsspiral (forældredeltagelse) Lucia Julefest (forældredeltagelse)
Januar	Helligtrekongersfest
Februar	Vinterfest med varierende tema
Marts	Arbejdslørdag med forældre og børn
April	Påskefest
Maj	Majfest (forældredeltagelse) Pinsefest (forældredeltagelse)
Juni	Sommerfest og afslutningsceremoni for kommende skolebørn (forældredeltagelse)

Det pædagogiske læringsmiljø

Indendørs ophold i Nøkken begrænser sig til 1,5-2 timer om dagen. Børnenes indemiljø er et økologisk hus, hvor æstetikken koncentrerer sig om det naturlige og ægte. Væggene er beklædt i træ laseret med naturfarver, og vinduer dekorerer med årstidstemaer. Legetøjet er fremstillet af naturmaterialer, og er enkelt forarbejdet for at styrke børnenes fantasi. Garderoben er rummelig, således at det enkelte barn kan bruge dets fornødne tid til at klæde sig af og på uden hastværk.

I Store Nøkken er et langbord, hvor aktiviteter kan foregå i fællesskab, lige fra klargørelse af frokostmåltidets grøntsager til kunstneriske sysler som maling eller tegning.

Nøkkens børn lærer at vaske hænder, når de ankommer og går, og når de kommer ind fra udendørs leg. De vasker hænder inden tilberedning af grøntsager til maden, og de vasker hænder inden og efter de spiser. Endvidere er der fokus på, at børnene altid vasker hænder efter endt toiletbesøg.

Lille Nøkken har sit eget anneks med veranda og dertilhørende krybbely med levende tag. Huset er af træ, har ingen elektricitet og opvarmes i vinterhalvåret af brændeovn. Her luner eftervarmen fra morgenoptændingen i rummet, når børnene vender hjem fra den daglige gåtur i vind og vejr. Barnets selvhjulpethed øves med selv at tage sit overtøj af og sine hjemmesko på, og inden maden bliver barnets hoved svøbt i en silkekyse. Denne anvendes dels som en kærlig gestus og mulighed for personlig kontakt til barnet, og dels som beskyttelse af det sarte barnehoved, som endnu ikke har en fuld hårpragt og samtidig partiel åben fontanel. Det er vores erfaring, at det skaber tryghed og ro for det lille barn i alderen 0-2-år. For at styrke børnenes rygmuskulatur, holdning og balance, sidder alle på taburetter uden ryglæn men med fodstøtte. Middagsbordet oplyses af det rolige skær fra bivoksllys, der som optakt til måltidet tændes for sol, måne og stjerner. Alle børn har faste pladser, og bliver serveret efter alder fra ældst til yngst med det formål at øve behovsudsættelse og efterligning. Under måltidet vægtes roen højt, så fokus kan være på den motoriske opøvelse og koordination, et måltid fordrer, den sanselige oplevelse af måltidet samt at kunne mærke egne behov i forhold til sult og mæthed. Det er desuden vores erfaring, at børn, som har vanskeligheder ved at spise, indtager væsentlig mere føde under disse rolige forhold. Efter spisning øves at sidde på potte, mens personalet fremfører fingerlege. Herefter vaskes hænder, og børnene puttes i krybber udendørs.

Nøkken har stort fokus på udemiljøet, da børnene hovedsageligt bor i byen i lejligheder. Der er en daglig gåtur langs mosen, som ender et udvalgt sted på Bispebjerg Kirkegård, hvor børnene får mulighed for at gå, klatre, lege på stille steder, lege alene eller i grupper. Børnene leger udenfor i al slags vejr.

Haven er en arbejdsplads med stor fokus på æstetik og naturlige miljøer, som fremmer børnenes leg og fantasi. Det er en have og ikke en legeplads. Børnenes legetøj er redskaber som skovle, koste, hammere, søm, river og køkkenting til sandkasser. Om sommeren tages kæpheste, dukkevogne med dukker, tæpper, hængeskøjte o.lign. frem. Sikkerhedsmæssigt foregår håndværk altid i børnehøjde i umiddelbar nærhed af en voksen, og børnenes udfordringer befinder sig altid på et alderssvarende niveau.

Børnene tilbringer fem år sammen i Nøkken. Der opstår et søskendelignende forhold mellem børnene, som har kendt hinanden fra de er blot et år. De forstår derfor hinandens særheder, og lærer at anerkende dem. Dette er især vigtigt for børn med særlige behov, da de accepteres på lige fod med den øvrige børnegruppe og ikke ekskluderes i fællesskabet.

Pædagogerne i Nøkken har en tæt tilknytning til børnene. Vi har dem fra de er meget små, hvor de har stort behov for nærhed, indtil de som en naturlig del af deres udvikling bliver gradvist mere selvstændige. Det er af umiskendelig betydning, at det er stort set de samme voksne, som er omkring børnene i mange år.

Fællesskab og tryghed plejes via en genkendelig rytmisk hverdag, megen fysisk bevægelse og via efterligning af de voksnes bevidste væremåde, sociale omgang og det fysiske arbejde i haven og indenfor.

Der ligger et stort mentalt arbejde bag den voksnes vilje og intentionen til handling, hvilket styrker barnets egenvilje til via efterligning at være aktiv i gøremål.

I perioden op til børnenes overgang til børnehaveklasse får disse børn særlige opgaver som styrker deres fællesskabs- og samarbejdsevner. Der er forskellige pligter i haven, hvor børnene indgår frit og hjælper hinanden, såsom at bringe sand til sandkassen, at sørge for hønsene, kompostjord, opsamling af blade, suppetilberedning, opvask, hjælp til de mindre børn i garderoben mv. Se også afsnittet ovenfor om skolemodenhed.

Hvert menneske har et iboende behov for at høre til et sted. At være en del af et fællesskab. Sådan forholder det sig også for små børn. I fællesskabet mærker de sig selv og andre, og de udvikler evnen til at give og modtage kærlighed. I Nøggen er fællesskabet kernen af vores pædagogiske praksis og ståsted. Som en lille deltidsinstitution er det vigtigt for os, at børnefællesskabet ikke adskilles af de øvrige fællesskaber; Pædagogfællesskaber, forældrefællesskaber og børnefællesskaber er vævet sammen i et fælles forsøg på at vække og bevare det lille barns sjælekraft. Børnefællesskabet afspejler derfor de øvrige fællesskaber.

Børnemiljøperspektiv

Rammerne i Nøggen er foranderlige, og personalet vurderer og former kontinuerligt børnemiljøet, blandt andet ud fra daglige dialoger med børnene samt iagttagelser af deres færden og leg i de omgivelser, som stilles til rådighed. Vi lytter til børnenes aktuelle interesser, og forsøger — så vidt det er muligt — at afspejle dem i det fysiske miljø.

Nøggen anvender blandt andet øvelser og evalueringsskemaer som værktøj for praksis. Se bilag om styrkelse af barnets sanseudvikling samt nedenstående afsnit om evaluering af pædagogisk praksis.

Mindfulness – processen før en årstidsfest

Evaluering af pædagogisk praksis

Nøggen evaluerer aktuelle arbejdsgange, grundstemningen- hvordan har børnegruppen det og det enkelte barn samt læreplanstemaer på ugentlige personalemøder, hvor punktet “pædagogisk praksis” indgår fast på dagsordenen. Hver årstidsfest inklusiv optakten hertil evalueres endvidere umiddelbart efter den enkelte begivenheds afslutning (se bilag af evalueringsskemaer under praktisk information – lovpligtigt på vores hjemmeside). Derudover evalueres tilsynsrapporter efter modtagelse, mens den styrkede pædagogiske læreplan drøftes og opdateres på et fælles visionsmøde årligt. Vi retter desuden henvendelse til relevante instanser, som kan være behjælpelige med at belyse spørgsmål, som måtte opstå i forbindelse med praksis. Selvudvikling er en kerneværdi for de ansatte.

Børn i udsatte positioner

Nøkken arbejder aktivt med inklusion af børn i udsatte positioner. Alle børn er forskellige, og vi har stor opmærksomhed på den enkeltes behov. Vi anvender aktivt pædagogiske værktøjer, som skaber ro og tryghed hos den enkelte, herunder anerkendelse af hverdagens små succesoplevelser, fysisk kontakt, øjenkontakt og glædesfyldt nærvær.

Den voksne sørger for med entusiasme og rolige gebærder og stemmeføring omsorgsfuldt at inddrage børn med eventuelle særlige behov i fællesskabet. Vi arbejder intuitivt ud fra den enkeltes behov, og sørger for at skabe et miljø med både plads til inklusion og pauser med én-til-én voksenkontakt.

Har et barn eksempelvis vanskeligheder omkring forståelsen af verbale beskeder, kan det ofte være en støtte at guide barnet med gebærder eller fysisk kontakt. I overgangssituationer — herunder af- påklædning i garderoben — skaber vi rolige overgange med sange og finmotoriske lege.

Allerede ved ankomst om morgenen i haven er vi opmærksomme på barnets og forælders sindsstemning, og lægger vægt på vigtigheden af overleveringen. Hertil er kvaliteten af håndtrykket og øjenkontakt eller manglende på samme en vigtig retningsgiver.

Vi benytter tværfaglige eksterne konsulenter, hvis vi observerer særlige udfordringer hos et barn, og i tæt dialog med barnets forældre vurderer, at der er behov for sparring med en specialiseret instans. Dette kan eksempelvis være en talepædagog som bistand til en forsinket eller mangelfuld sprogudvikling, som ikke kan afhjælpes med almene pædagogiske redskaber. Nøkken samarbejder ydermere i relevante situationer med PPR (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning) med samtykke fra barnets forældremyndighedsindehaver(e).

Gåturen — et fællesskab i bevægelse

Det er vores overbevisning, at fællesskabet også er et vigtigt læringsrum for det lille barn. Det er nemlig foranderlighed i børns samvær med hinanden der kræver mestring af det sociale. For at imødekomme barnets oplevelser af at være i og bidrage til fællesskabet har vi fælles aktiviteter som sanglege, eventyrfortælling, årstidsfester m.m. Alle disse aktiviteter bidrager til oplevelsen af at være en del af fællesskabet.

Derudover har vi en daglig gåtur. Gåturen er dagens omdrejningspunkt. Det er under gåturen at børnefællesskabet styrkes. Nøkkens legekultur er nemlig afhængig af, hvad børnene oplever sammen. De fælles oplevelser under gåturen styrker derfor børnenes evner til at lege og at lære hinanden at kende. Det er de små dialoger, fantasien hvor der kan laves mange nye universer med blade og pinde, at være i bevægelse og den nære kontakt som giver udviklingsmuligheder.

Den faste rytme gør også at pædagogerne har mulighed for at være særligt nærværende, og hurtigt kan identificere problematikker og skabe en pædagogisk ramme for det enkelte barn, som kan støtte og hjælpe før konfliktfyldte situationer udvikler sig (f.eks ved at lade et af de større børn som måske føler sig overstimuleret i den store gruppe, sidde alene eller med ét andet barn i lille Nøkkens sandkassen, væk fra den større gruppe). Her er det også en hjælp, at vi er en lille institution, og at hver pædagog har et kendskab og indblik i hvert enkelt barn. For at understøtte hinanden og de observationer vi gør os, drøftes den enkelte dag på morgenmødet. Her er der mulighed for at gennemgå dagen og dens opgaver, men også at dele observationer omkring et barns eventuelle udfordringer, det være kropslige, sociale eller kognitive udfordringer.

Tur til fårene der skal klippes

Lokalsamfundet

Det er vores ønske, at barnet oplever verden som værende god, skøn og sand. Ved vores daglige gåtur i lokalmiljøet hilser vi på alle på vores vej, og tager gerne en lille sludder. Vi glædes og undres over naturen med dens mangfoldige fænomener, og erfarer i mindste detalje, hvordan alting forandrer sig i løbet af året.

På Bispebjerg Kirkegård har vi et tæt samarbejde med gartnerne. Vi oplever deres håndværk, og modtager råd og vejledning om pleje af Nøkkens egen have. Sommetider donerer gartnerne træ til haven eller til vores udflugtsdestinationer, hvis vi mangler en stub. I Utterslev Mose har lokale beboere et fårelaug, som i sommerhalvåret græsser frit på et nærliggende engstykke til stor begejstring for os og andre forbigående. Biavlerne i mosen besøges også med jævne mellemrum, og vi tager i Grundtvigskirken hvert år på Luciadag.

Nøkken har ofte studerende fra Rudolf Steiner Børnehaveseminariet, virksomhedspraktikanter og besøgende fra hele verden med forskellig baggrund og tidligere erhverv, som inspirerer, og giver nye idéer og viden. Børnene lærer at tage imod alle uanset baggrund, etnicitet og individ — her i Nøkken er alle hjertelig velkommen!

Ved det årlige høstmarked inviteres naboer og alle andre interesserede indenfor i Nøkkens sommermodne have. Se også afsnittet om høstmarkedet ovenfor.

Ledelse og personale

Ledelsen og samarbejdet i Nøkken er baseret på social-økologiske principper med udgangspunkt i antroposofien. Det er således af afgørende betydning, at det daglige pædagogiske arbejde udføres i antroposofisk øjemed. Dette sikres blandt andet ved, at de ansatte er uddannede steinerpædagoger, og at de voksne, som omgiver børnene i Nøkken, arbejder med personlig udvikling både selvstændigt og i fællesskab. Nøkkens pædagogiske mål bliver drøftet løbende i personalegruppen og ved medarbejdersamtaler. Der anvendes endvidere forskellige antroposofiske metoder til at optimere nærvær, arbejds gange og personalets sundhed.

Der studeres hver morgen pædagogisk relevant læsestof, og på det ugentlige personalemøde arbejdes ud fra Teori U, som er en samarbejdsteknik med oprindelse i Rudolf Steiners og J. W. Goethes planteiagttagelsesmetoder. Nøkkens pædagoger deltager løbende i kurser og konferencer samt i det årlige stævne med workshops og seminarer kurateret af Sammenslutningen af Rudolf Steiner Dagtilbud. Hele personalegruppen deltager desuden i et fælles personalemøde med andre steinerinstitutioner i regionen mindst en gang årligt.

Hver torsdag holder vi personalemøde, og her er der mulighed for at gå mere i dybden, og planlægge yderligere pædagogiske tiltag, som kan hjælpe et barn i udsat position. Her benytter vi os af børneobservationer, hvor vi detaljeret gennemgår hvert enkelt barn mindst én gang årligt. Her gennemgår vi alt hvad vi har observeret, hvad vi ved om barnet og til sidst har vi en meditation som kan bringe os et spadestik dybere. Her er der plads til instinktive og pludseligt opståede indfald som ligger udover det den rationelle tænkning ellers benytter sig af, vi skaber et fælles billede og en handleplan. Denne praksis er en stor hjælp i det pædagogiske arbejde i Nøkken.

Nøkkens daglige leder deltager i ledernetværket for Rudolf Steiner-børnehaveledere i regionen hver måned og endvidere løbende i ledelsesseminarer.

Samarbejdet mellem Nøkkens personale og bestyrelse har til hensigt at sikre institutionens trivsel. For at styrke dette samarbejde inddrages begge parter i beslutningsprocesserne. Der efterstræbes en åben dialog som arbejdsform i dette forum. Nøkkens leder ansættes og afskediges af bestyrelsen, mens lederen ansætter øvrigt personale. Alle ansatte aflønnes overenskomstsmæssigt.

Høstmarked

Nøkken arbejder aktivt på nationalt plan, og er medlem af Sammenslutningen af Rudolf Steiner Dagtilbud i Danmark. Dette betyder blandt andet, at en del af Nøkkens virke er at uddanne praktikanter fra både ind- og udland.

Rygning samt indtagelse af alkohol og andre rusmidler på Nøkkens arealer er forbudt både i og udenfor arbejdstiden. Anvendelse af mobiltelefonen holdes desuden på et absolut minimum, og Nøkken er som udgangspunkt mobilfrit område for både personale og forældre.

Forældresamarbejde

Det er målet, at Nøkken er et mangfoldigt fællesskab af børn, forældre og personale, som har fælles interesse i det lille barns bedste ved at opfatte menneskets indre værdier som vigtigere end det ydre — derved arbejder vi os aktivt væk fra normer og giver plads til det individuelle.

Nøkken søger at sikre en kontinuitet i børnenes hverdag ved at holde en god daglig kontakt og åben dialog med forældrene. Forældrene inddrages i forskellige aktiviteter i børnehaven både på det praktiske og det sociale plan. Der arrangeres to arbejdslovdage om året, hvor forældrene deltager i den praktiske vedligeholdelse af Nøkkens faciliteter, og forældrene deltager endvidere i sociale begivenheder som årstidsfester og Nøkkens årlige høstmarked.

Der afholdes tre til fire forældremøder om året, heraf en generalforsamling i august/september. Herudover afholdes børnekonsultationer en gang årligt samt et hjemmebesøg ved institutionsstart. De individuelle konsultationer har til hensigt at skabe sammenhæng og overensstemmelse mellem hjemmets og Nøkkens dagligdag. Her formidler personalet endvidere viden om barnets aktuelle udvikling og trivsel til forældrene.

Høstmarked

Nøkkens årlige høstmarked er et samarbejde mellem personale, forældre og bestyrelse. Nøkkens personale sylter af havens frugter og står for opsætning af eventyr, boder o.lign. Forældrene laver mad, bager kage, fremstiller salgbart håndværk, og står for salget i boderne. Bestyrelsen holder alle trådene sammen, og står til rådighed for diverse opgaver hele dagen igennem.

Til høstmarkedet er naboer, ventelisteforældre og andre interesserede udefrakommende hjerteligt velkommen i Nøkkens sprudlende have. Her kan stilles spørgsmål til personalet og forældre, gives rundvisning, købes bøger og meget mere.

Indtjeningen fra høstmarkedet går skiftevis ubeskåret til ulandsstøtte af Waldorf-initiativer eller finansiering af et aktuelt projekt i Nøkken efter behov.

Høsteventyr

Bestyrelsen

På generalforsamlingen vælges en-to forældrerepræsentanter for en toårig periode samt to forældresuppleanter, som er på valg hvert år. Det er praksis, at suppleanterne deltager i alle bestyrelsesmøder. Nøkkens daglige leder samt en medarbejderepræsentant er en del af bestyrelsen, og deltager i alle møder, men har ikke stemmeret.

Forældrebestyrelsen mødes én gang hver anden måned, og gennemgår dagsordenen. Bestyrelsen deltager minimum hvert andet år i en visionsdag med personalet, hvor visioner for Nøkkens fremtid samt den styrkede pædagogiske læreplan drøftes.

Nøkken er et Rudolf Steiner-dagtilbud, hvilket i praksis betyder, at bestyrelsens beslutninger bliver truffet på et antroposofisk grundlag, eller i det mindste bliver vurderet ud fra et sådant. Selvom bestyrelsen primært består af forældre, som ikke nødvendigvis har et dybdegående indblik i antroposofien, er det nødvendigt, at de under alle omstændigheder er indstillet på og er positive overfor at arbejde med disse tanker. Udover forældrerepræsentanterne består bestyrelsen af minimum ét eksternt medlem med baggrund i antroposofien, som er medvirkende til at sikre ovenstående værdigrundlag. Eksterne medlemmer udpeges af personalet for tre år ad gangen, og kan genvælges for at sikre en kontinuitet i bestyrelsesarbejdet. Bestyrelsen skal gennem sit virke understøtte, at Rudolf Steiners impuls og menneskesyn kan forvaltes i hverdagen af personalet. Det være sig i form af sund og bæredygtig økonomi, ordentlige fysiske rammer og arbejdsforhold samt ansvarlig ledelse.

Bestyrelsen vil lejlighedsvist blive tilbudt et bestyrelseskursus gennem Sammenslutningen af Rudolf Steiner Dagtilbud, Børneringen eller DLO for at sikre, at bestyrelsens medlemmer er bekendt med det aktuelle regelsæt og ansvar for bestyrelsesarbejdet samt gældende krav i dagtilbudsloven.

Bestyrelsens hovedstemning og attitude overfor Nøkken er omsorg, varme og viljen til at gøre det gode.

Administration og økonomi

Nøkkens administration og økonomi varetages af den daglige leder med bistand fra Børneringen og bestyrelsesforpersonen. Bestyrelsen varetager endvidere øvrige økonomiske interesser, forpligtelser og ejendomme, som Nøkken enten ejer alene eller sammen med andre.

Foreningen R.S. børnehaven Nøkken er en non-profit privat institution. Nøkkens takster følger Københavns kommune.

Leg i sandet

Sovedukke

Fokuspunkter samlet for haven som helhed - LILLE & STORE NØKKEN

Udover det forældresamarbejde der allerede er ved arrangementer, fester, møder etc. ønsker vi at arbejde konkret med følgende:

- Samarbejdet i hverdagen mellem hjemmet og Nøkken, sparring, tillid og respekt. Tydelighed i samarbejdet med nye forældre ved hjemmebesøg inden barnet starter i Nøkken og opfølgning efter de første 3 måneder.
- Vi vil fortsætte med at give informationer, tanker og andre impulser igennem et Nyhedsbrev hver anden måned. (Se eksempel i bilag.)
- Vi vil stadig gøre hele haven mere planterig – i pædagogisk øjemed – under devisen: I Haven er leg læring. Vi mener stadig at det er værd at holde fast på barndommen, med autentisk naturlig sanseintegritet som fokuspunkt. En pind, kogle, blade, blomster, mudder, brædder, træstubbe, biller, snegle, regnorme etc. - gå i vandpytter, sne og sjap og lege på kryds og tværs.

Vi oplever til stadighed hvor vigtigt dette er i en tid hvor barndommen bliver mere fyldt af stillesiddende to-fingers-medier, merchandise, færdigretter og tidskrav.

Og vi mener at kognitiv indlæring sker mest hensigtsmæssigt for barnet imellem 0-7 år igennem efterligning af fingerlege, sange og sanglege i et fællesskab, daglige fortællinger og daglige gentagne eventyr. Igennem rytmer, ro, genkendelighed og tætte og nærværende relationer i daglige livsnødvendige gøremål.

Medarbejdernes generelle fokus vil i periode 2024-2025 være:

- At implementere læreplansskemaerne til dialog på vores personalemøder, samt evaluere på vores evalueringkultur og Nøkkens hele.
- I haven er leg læring.
- Dialog og fordybelse.
- Kommunikation og fællesskab.

Adventspiralen er en samarbejdsøvelse i stilhed

Spiral af 4 årig

Dokumentation og evaluering af praksis i Nøkken

Sammenslutningen af Rudolf Steiner dagtilbud har udarbejdet en evalueringsmetode i form af en række skemaer, som har til formål at dokumentere vores arbejde i Nøkken indenfor de 6 læreplanstemaer. Disse skemaer har vi i Nøkken valgt at arbejde ud fra på vores personalemøder, i samarbejde med forældre og skoler i løbet af året.

- Analyse af børnegruppens sammensætning
- Pædagogiske aktiviteter
- Børnemiljøet
- Vurdering af trivsel, tilknytning og leg
- Udviklingstjek
- Hverdagsrutiner:

På tur, sangleg, garderobe, toilet, spise, fri leg og eventyr.

- Billeddokumentation

Bilag 1 (Findes på Nøkkens hjemmeside under “praktisk information” → “lovpligtigt”).

Tågedis giver inspiration til leg

Vejen der til...

I Nøkken har vi i en årrække praktiseret børneiagttagelse, men efter behov. De senere år har vi gjort det kontinuerligt, da vi oplever at der skabes en større forståelse for barnet, hvilket gør tilknytningen stærkere.

Rudolf Steiner har givet anvisninger til en fordybelsesøvelse der kaldes plantebetragtning (hvilken har klare forbindelser til Goethes naturvidenskab), denne praktiseres for at skærpe sine sanser, arbejde fokuseret med iagttagelse, opmærksomhed og nærvær, for at komme til en dybere forståelse mellem den fokuserende jeg-bevidsthed og den perifere mere drømmeagtige jeg-bevidsthed.

- Fordomsfri, nærværende iagttagelse og beskrivelse (Planten iagttages i stilhed, derefter beskrives hvert enkelt blad, udformning og struktur)
- Bred perspektivering og analyse (Hvor vokser planten, hvad ved vi om den og hvad kan den bruges til?)
- Bevidst brug af intuition og tavs viden

(Luk øjnene, skab et mørkt rum der bliver lysere og lysere, fremkald planten for dit indre og modtag det der kommer til dig. Tak da til sidst og noter dine intuitive iagttagelser.)

Via Otto Scharmers Teori-U, der grundlæggende er baseret på Goethes naturvidenskab og Steiners iagttagelsesøvelser, har vi skabt en kultur i Nøkken hvor Teori-U bliver brugt som redskab for at komme til vores målsætninger.

Teori-U har skabt nye muligheder og åbnet op for intuitiv inspiration. Personale-, bestyrelse- og forældregruppen er blevet introduceret for denne metode, som har åbnet for et større fællesskab. Ånden er blevet plejet, hvilket har stor værdi for børnegruppen. Vi har valgt at arbejde videre med denne metode, da vi kan se hvor meget vi får igen via øvelsen, selvom det kræver noget af os alle.

Børneiagttagelse

- SE - Barnet, nøgtern beskrivelse af, hvad ser vi? (Fokuseret jeg-bevidsthed)
- SANSE – Barnet, hvad ved vi?
- GIVE SLIP – via meditation.
- PRESENCING – skabe et indre billede af barnet – måske med et spørgsmål.
- TAGE IMOD - gennem arbejdet med underbevidstheden, kommer der billeder, sætninger, stemninger, fysiske tegn osv. (Perifer jeg-bevidsthed)
- UDFØRE – udkrystallisere - vi deler vores oplevelser i plenum og ud fra dette skaber en fælles handleplan.
- INKORPORERE – Vi handler
- EVALUERING

Gennem dette arbejde opstår der ny inspiration og somme tider også idéer til forældresamarbejdet eller inspiration til hjemmene.

På samme måde arbejdes der f.eks. med årstidsfesterne og hvor vi ellers finder det brugbart.

På tur

Høstfest

I Nøggen har vi altid benyttet os af en evaluerende praksis. Det er en vigtig del af vores pædagogiske arbejde hele tiden at se tilbage, og evaluere på det som vi har gjort. Når vi ca. 12 gange årligt afholder årstidsfester for børnene (enkelte gange med forældre), bruger vi først tid på at se tilbage på sidste års fest. Giver det stadig mening at gøre det på samme måde med den nuværende børnegruppe? Skal der nytænkes, måske delvist nytænkes? Vi benytter os endvidere af meditationsøvelser, og inspirations gåture. De tanker som opstår deles i plenum, hvorefter vi tilrettelægger den kommende fest. Alle disse tanker skrives ned på dertil indrettede skemaer, som vi senere evaluerer på. Efter endt fest, sidder vi samlet og laver et fælles tilbageblik; Hvad gik godt, hvad gik mindre godt? Manglede vi noget i vores forberedelse, havde vi tænkt på alle osv. Oplevelser og tanker udfyldes på skemaet, så vi kan se tilbage det følgende år. Denne praksis betyder at vi altid har utroligt meget bevidsthed med i vores planlægning, og samtidig hele tiden kan følge med i hvis vi mangler opmærksomhed på noget.

Også i vores hverdag evaluerer vi egen praksis hele tiden. Vi arbejder meget på at blive tydeligere i vores kommunikation, da vi mennesker jo hører ting forskelligt og dette kan skabe misforståelser. På vores daglige morgenmøder er vi hver dag tydelige omkring forskellige gøremål der skal foretages, samt hvem der har ansvar for hvad den gældende dag. Hvilke børn er hjælpere, hvem holder låge, hvem har brug for hjælp ind i det sociale, hvem trænger til at finde roen osv. Denne praksis øger igen vores bevidsthed i det daglige, og det nærvær der skal til for at fokus kan være på børnene og deres individuelle behov.

På det ugentlige personalemøde går vi igen i dybden med egen praksis, både i forhold til hvem der har ansvar for hvad, hvilke opgaver skal klares samt eventuelle festforberedelser, men også igennem ugentlige børneobservationer og i særdeleshed også hvis der f.eks. er uenigheder i kollegiet omkring hvordan vi tackler eventuelle udfordringer, tydeligheden i vores kommunikation osv. Det er vigtigt for os at skabe fælles mål og værdier og handle ud fra disse.

Det er vores hensigt hele tiden at se indad. Hvad kunne jeg have gjort bedre, hvordan kunne jeg have været tydeligere i min kommunikation, hvordan kan jeg bedst muligt kommunikere min bekymring/begejstring, hvordan kan jeg blive bedre til at møde dette barn og dets behov osv. Vi har på hvert personalemøde et punkt vi kalder "Personale", her er det muligt for hver enkelt at lægge ting på bordet som måske kan være svære at få sagt. Vi har en indbyrdes forståelse om, at vi ikke tager ting personligt. Vi giver plads til at vi kan tale frit og åbent, altid med den største respekt for hinanden.

Den største evaluerende praksis vi benytter os af, er i virkeligheden selvrefleksion. Dér hvor vi hver især reflekterer over egen praksis når noget ikke lykkes, at vi tager det med os. Måske gennemgår vi den forgangne dag før vi går i seng, de eventuelle svære situationer, der hvor et pædagogisk tiltag ikke virkede optimalt. Ofte vågner man med en aha oplevelse, og kan se hvordan noget kan gøres bedre næste gang.

Vi har alle forpligtet os til selvudvikling, det er noget vi vægter utroligt højt. Det er den del af vores pædagogiske tilgang som gør at vi hele tiden forbedrer os, at vi hele tiden tager nye tiltag op til overvejelse, at vi hele tiden bliver bedre til at møde det enkelte barn.

Som Rudolf Steiner har udtalt sig: "Alt læring er selv læring"

Den årlige bondegårdstur

Sammenfatning af visions dag i Nøkken

Visionsdagen er en årlig begivenhed, hvor personale og bestyrelse mødes en lørdag, går i dybden med læreplanen, evaluerer på året der gik og udarbejder mål, værdier og visioner for det kommende år.

Nøkken – en have for børn: Visioner for Nøkken de næste par år.

Åndsarbejde:

- Fortsat styrket åndsarbejde via Steiners angivne selvudviklingsøvelser.
- Danne virkning – virke dannende. Antroposofisk kulturhus for småbørnsfamilier i København NV.
- Krops-bevidsthed.
- At lære så meget som muligt af livet.

Fra bestyrelsesarbejdet ved vi, at vi har følgende opgaver, som vedrører aftaler og rammer:

- Overblik over økonomien i den daglige drift + økonomisk råderum.
- Stillingtagen til det gule hus: Vedligeholdelse af murværk/vinduer.
- Stillingtagen til det grønne hus: Istandsættelse, vedligehold.
- Opfølgning på læreplansarbejdet, evaluering.
- Det gode samarbejde, som en del af fællesskabet.
- Hver ny familie i Nøkken bliver tilbudt sparring.

”Kvaliteter er som blomster der skal vandes og vokse i bevidsthedens lys og varme!”

Charles Haanel

- De store hjælper de yngste til barnevogn.
- Lanterne
- Mester Jagel teater
- Kyllinger i hønsegården

”Livet består af mirakler så hyppige,
at vi kalder dem hverdagsfænomener”

H.C. Andersen

Bilag 2: Eksempel på nyhedsbrev til forældre

Nøkkenyt nov. 2023.

Kære Nøkkefolk

Tak for en smuk og inderlig lanternefest, nu er opgaven for os voksne, at bære det ydre lys med os i det indre, gennem den mørke tid. Det kan være svært for os voksne at være i nuet i længere tid, men det har så stor værdig og magi for det lille barn, at vi skaber en verden omkring dem, som er god, sand og skøn.

Vi holder **Forældremøde** tirsdag d. 14.nov. kl. 19.30.

Det betyder uendeligt meget at vi mødes og plejer fællesskabet også mellem de voksne, som er grundlaget for den gode barndom.

Adventsspiral fejres den 1.dec. kl. 9-11, (**HUSK HØSTKRANS**).

Her går vi spiralen sammen børn og forældre, mens vi venter på det der skal komme. Julen er en glædens tid, men også en masse andet og for at det ikke skal eskalere for børnene, er det godt at huske de stille stunder i hverdagen, uden for meget festivitas, medie indtagning, hast og jag.

Målet for os er at skabe inderlighed, ærbødighed og ro i denne tid for at undgå overstimulerede børn. Nogle gamle Nøkkeforældre har endda erfaret, at hvis der bor en nisse i hjemmet der giver nissegaver, så kommer den først med gaver når de kommer hjem fra børnehaven, da det ellers har været svært for barnet at få sovet tilstrækkeligt i løbet af natten.

Husk at tjekke op på barnets ekstratøjkurv/pose, da den kolde tid venter og der er brug for ekstra tøj fra top til tå, også uldtrøje, uldvanter og uldhue, alt påført barnets navn.

Der afholdes **Julebasar** på flere af Steinerskolerne lør. d.25.nov. og 2.dec.

Vi byder velkommen til:

I lille Nøkken til:

I store Nøkken til:

Efter personalet havde visionsdag d.4.nov. er vi nu ved at få lagt sidste hånd på læreplanen som skal være tilgængelig på hjemmesiden senest d.31.dec. 2023.

http://boernehavennoekken.dk/wp-content/uploads/2020/12/N%C3%B8kkens-1%C3%A6replan-2020_maj.pdf

Med ro i sind, fra os i Nøkken

På tur i mosen

Vers af forældre

I dette land, på denne jord
Findes en have, hvor sjælen gror
I denne have, i denne jord
Findes en verden, hvor hjertet bor

I Nøkken, som vi kalder haven
Varmer tryghed godt i maven
Ligesom nøkkesuppe og nøkkeværd,
Er der altid mere at lære

Solen den danser
Og regnen vi sanser
Ikke for at gå i skjul,
Men som et paradises mudderhul

I haven findes der klatretræer
med dasesteder, du vil højere, vil ha mer
og din ven, der har fattet mere om grene,
får dig højere op, I er sammen-alene

At følge sit barn til denne have
hver morgen, føles som den største gave
at møde de øjne, der med sikkerhed vil
være mere kompromisløse end dig selv, om barnets ve og vel

Når børnene således træder ud af nøkken
har de kloge øjne og rettet ryggen
de har lært at styrke det fælles gode
men også at spille deres egen node

I dette land, på denne jord
Findes en have, hvor sjælen gror
I denne have, i denne jord
Findes en verden, hvor hjertet bor